

Sovesygen i Afrika.

Af

Professor Ole Olufsen.

Glossina palpalis.
Forstørret $3\frac{1}{4}$ Gange.
(Efter Etude Coloniales, Belgien).

Blandt Tropernes særlige Sygdomme har ingen i Nutiden tiltrukket sig Opmærksomheden mere end den afrikanske Sovesyge. I Slutningen af forrige Aarhundrede fik man vel Øjet op for den, men den blev kun lidet paaagtet, man ansaa den nærmest kun for en Kuriositet og ret sjælden Neger-sygdom. Siden ca. 1900 har man imidlertid set sig nødsaget til at tage mere Hensyn til den paa Grund af dens pestagtige Optræden, og der er da ogsaa fra tysk, engelsk, fransk og belgisk Side bleven udsendt adskillige Ekspeditioner til de angrebne Egne for at studere Sygdommens Karakter og finde Midler til dens Bekæmpelse. Den Vildfarelse, at Sygdommen var en absolut Neger-sygdom, har haft de sørgeligste Følger; den angriber nemlig alle Menneskeracer uden Forskel.

Sovesygen er let at kende, naar den har naaet sit sidste Stadium, men den er en lumsk Sygdom, og Personer, der tilsyneladende befinder sig i bedste Velgaaende, kan meget vel gaa omkring med den Mikroorganisme i Kroppen, der er Aarsag til Sygdommen. Sønnen, hvorefter Sygdommen har faaet sit Navn, indtræder ikke altid, og i hvert Fald først naar denne har naaet et fremrykket Stadium. Personer, der angribes af den, udviser sædvanligvis i den første Periode legemlig og oftest tillige aandelig Depression; den kan undertiden ledsages af Feber i denne Periode, men Feberen kan ogsaa udeblive. Øjelaagene svulmer hyppigt op, og der fremkommer Poser under Øjnene; ofte svulmer Kirtlerne paa begge Sider af Halsen, men som absolut Regel er denne Opsvulmning aldrig ledsaget af Smerte. Individets Karakter undergaar ofte en dyb Forandring, og det er saaledes ikke sjældent, at Sygdommen foraarsager Vanvid, epileptiske Udbrud og nervøse Skælvninger. I den største Del af Tilfældene er Svulmningen af Kirtlerne et Tegn paa Sygdommens Tilstedeværelse, men Opsvulm-

ningen kan være lidet fremtrædende og ogsaa skyldes andre Aarsager end just Sovesyge. Hos de hvide er et rødligt Hududslet et af de mest slaaende Symptomer, men dette er ikke synligt paa Negrenes Hud.

Naar Sygdommen overlades til sig selv, er den absolut dødelig. Tropelægerne fordriver den nu ved Indsprøjtning med et Arsenikpræparat, der benævnes Atoxyl; dette helbreder de fleste af de lettere angrebne og et Mindretal af de haardere Tilfælde.

Efter de indgaaende Undersøgelser, der har fundet Sted, ved man nu med Sikkerhed, at Aarsagen til Sygdommen er en Blodparasit, Trypanosoma gambiense, der ved et Stik af Fluen Glossina palpalis føres fra dennes Snabel ind i Menneskets Blod, hvor den formerer sig; derimod ved man endnu ikke, om andre Glossiner end palpalis kan indføre Sygdommen. Trypanosoma'en nøjes ikke med, saa at sige, at hænge paa Fluens Snabel, men den formerer sig i Insektets Legeme og kan herfra overføres til enhver, der stikkes i en Periode, som kan være endog i flere Maaneder. Trypanosoma'en gaar fra Fluen til Mennesket og fra Mennesket til Fluen, men sovesyge Personer kan ikke smitte andre, naar der ingen Stikfluer er.

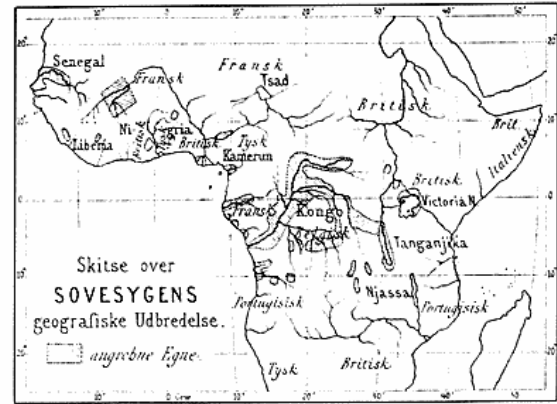
Glossina palpalis lever tæt ved Vandløb, hvis Bredder er dækkede med Vegetation, især ved skovbevoksede Bredder, hvor der er Skygge. Den skal leve udelukkende af Blod, især Firben- og Krokodilleblod. Ved Victoria Nyansa fandt Robert Koch Krokodilleblod i næsten alle Fluer, hvilket førte til den Antagelse, at disse kun holdt til, hvor der var Krokodiller. Denne Antagelse har imidlertid vist sig at være ganske urigtig. Ved Tanganjikasøen træffer man Fluerne i Læ af Røerne, medens man ved Guldkysten har truffet dem i aabne Vige; mærkeligt nok findes de ikke i Papyrus-Sumpe.

Glossina palpalis ligner en almindelig Flue, den er mørke- eller graabrun og har en lang fremstaaende Snabel, Naar den flyver, er den vanskelig at skæln fra andre Fluer, men sidder den, kendes den let, idet dens sammenfoldede Vinger

gør, at den synes længere, end den i Virkeligheden er. Den anbringer sine Larver paa et skyggefuldt Sted tæt ved Vand, hvor Jorden er løs, middeltør og ofte dannet af forraadnede Plantedele. Larven trænger her ned i den løse Jord, hvor den forbliver 4—6 Uger for da at vise sig som udviklet Insekt. Fluens Køn er let at bestemme, Hunnen kan leve i 3—4 Maaneder og kan føde 8—10 Larver, som den lægger med Mellemrum af ca. 10 Dage. Fluens Længde er ca. 12,5 mm. eksklus. den Del af Vingerne, der rager udenfor Bagkroppen. Man træffer den sjældent mere end 30 Meter fra Vand, med mindre den forfølges af Mennesker eller Dyr. Den stikker sjældent, naar Solen ikke staar højt eller Luften ikke er rolig og ikke igennem Tøj. Den er vanskelig at fange, men med nogen Øvelse kan det gøres, ligesom man ogsaa kan lære at skælne den i Flugten. Den viser sig særlig paa ens Vej, naar Solen stikker, d. v. s. Kl. 10—11 i Regntiden, noget senere i tørre Tid, og den holder sig altid tæt ved Jorden. Dens Flugt er hurtig, kort og stjaalen. Forstyrres man den, flyver den pludselig fremad, men kun et kort Stykke for atter at sætte sig paa en Sten, en Trærød eller under Løvet paa en Busk. Forstyrres den paa en beskyttet Sti, flyver den hurtig op, krysser flere Gange Forstyrteren og lader en særlig Summen høre, der er meget let at genkende. Den sætter sig fortrinsvis paa Offerets Fødder og Ben, sjældent paa dets Ryg eller Arme. Jages den, flygter den hen over Jorden eller ind under Løv og fornyer efter nogle Minutters Forløb sit Angreb. Den er meget hurtig, skifter hyppig Plads for at skjule sig, men har den først begyndt at suge, lader den sig let tage eller dræbe. Den angriber indtil Mørkets Frembrud og tiltrækkes ikke af kunstigt Lys.

Særlig udsat for den er man paa Stierne, der forbinder de Indfødtes Byer, i Skyggen af Byernes Træer, ved de Indfødtes Kogesteder, paa Krydsveje, hvor de Indfødte plejer at samtale, i Baade og ved Vadesteder. I Teltene skjuler den sig under Teltsengene og i Jærnbantogene under Sæderne, hvorfra den kommer frem, naar Tøgene holder stille paa Stationerne. Man ser den ofte forfølge en Karavane et Stykke Vej for snart efter at angribe en ny.

Sovesygens geografiske Udbredelse maa sættes efter Udbredelsen af *Glossina palpalis*, der kun i ringe Grad skal foretage Vandringer. Distriktet for Sovesygen er det ækvatoriale Central- og Vest-

afrika. Foruden Fastlandet er nogle Øer f. Eks. Fernando, Poo og Prinsøerne smittede. Kongobækkenet med dets store og delvis tillige mindre Flodløb er Midtpunktet for Sovesygen, der især stærkt skader de belgiske Foretagender. Fra Kongobækkenet er Sygen vandret nord og vest efter ind i Nigerdistriktet, hvor den dog kun opræder stærkere ved Gambia. I tysk Kamerun har der ved Kysten, ved Duala, vist sig enkelte Tilfælde, der var indførte fra Fernando Poo, og ellers kun i Sangadistriktet. Ved Syd-Kameruns Kystflade findes dog paa sine Steder *Glossina palpalis*, som Myndighederne imidlertid har Opmærksomheden henvendt paa. I Øvre Guinea er Sygens Arnested mindre ved Kysten end midt inde i Landet mellem Kysten og Ørkenens sydlige Grænse. Der hersker saaledes kun Sovesyge ved Krete Kratschi og i Distriktet Misahöhe. Den nordlige Begrænsning for Sovesygens Omraade skærer den atlantiske Kyst noget nord for Dakar og gaar herefter i næsten lige Linje til Egnen Garua syd for Tsad Søen. Sygen er paavist i det øvre Scharidistrikt. Grænsen gaar videre fra Garua til Kongos nordlige Vandskel og fortsættes indtil omtrent ved Lado. Syd for Kongobækkenet er der i Nedre Guinea indtil Bredden af Benguella Sovesyge saavel ved Kysten som videre ind i Indlandet.

Sygen er i de sidste ti Aar vandret mod Øst, og man mener, at Syge i Emin Paschas Karavane har bragt den med sig. Den optræder hængende paa Nordsiden af Victoria Nyansa og frygteligt paa Sesse Øerne i Søen; *Glossina*'en er her stærkt udbredt, og Boligerne ligger i tætte Bananskove ved Vandet. Britisk Uganda er stærkt befængt indtil Albertsøen, og herfra er Sygdommen slæbt ind i de tyske Landsdele af Kautsjuksamlere.

Over Tanganjikasøen er Sygdommen ført fra belgisk Bred.

Grænsen for Sygdomsdistriktet gaar fra Lado i flade Buer østlig for Victoria- og Tanganjikasøen og herfra i lige Linje til Vestkysten ved Benguella. At Sygdommen kan vandre videre er sandsynligt, da der f. Eks. i den øvre Nildal forekommer Glossina palpalis.

Sygdommen har gjort Holdt paa ca. 10—15° Nord og Syd for Ækvator og synes altsaa at ville indskrænke sig til Ækvatorialegnene, men der er den Mærkelighed ved den, at den her optræder under ganske forskellige klimatiske Forhold; f. Eks. med samme Kraft ved de temmelig kølige Bredder af de store Søer som ved de fugtig varme Flodbredder paa Vestkysten.

For at uddrive Sygdommen, maa Glossina'en forjages ved at omhugge Træerne ved Flodbredderne, menneskelige Boliger maa ikke findes ved Vandet, de Syge maa afspærres, Karavanerne maa holde sig i ca. 900 Meters Afstand fra Fluernes Tilholdssteder, hvorfra de indfødtes Hytter tillige maa fjernes, der maa oprettes Lægestationer, og baade de Hvide og de Sorte maa oplæres til at kende Flu'en. Man har tillige forsøgt at fange Fluerne ved at klæde Mennesker og Dyr i et sort Stof, der var overtrukket med en Slags Fuglelim, hvori Fluerne bliver hængende, og paa Nordsiden af Victoriasøen har man endog set sig nødt til at rømme hele Landsdele og overføre Beboerne til glossinfri Egne.

Kilder: Skeleton Maps of Tropical Africa, showing the distribution of Tsetse-flies and Sleeping-sickness 1:7,500,000. London 1909. Sleeping-sickness bureau, med Lit. Fortegn. over Sovesygdoms Obs. 1603—09. Au pays du sommeil et de la mort. Pett. Mitt. II. Halvbind, 2. H., S. 57. Bull. d. la Soc. Belge d'Études Coloniales Nr. 9—10, 1910, S. 639.

Salg af grønlandske Hunde til Polarekspeditioner.

Fra Inspektøren i Nord-Grønland har vi modtaget efterfølgende til Offentliggørelse.

Red.

Til
Geografisk Tidsskrifts Redaktion.

I Anledning af, at der ret jævnligt fra Nord-Grønland ønskes fremskaffet Slædehunde til Brug for arktiske og antarktiske Ekspeditioner, vilde jeg være den højtærede Redaktion særdeles forbunden, saafremt Tidsskriftet vilde henlede Opmærksomheden paa, at Bestilling paa saadanne Hunde altid bør foretages Aaret, før de skal bruges, naar man vil være nogenlunde sikker paa at faa gode Hunde. De grønlandske Hundeejere vil nemlig da ved Tillæg af unge Hunde i Løbet af Aaret kunne indrette sig saaledes, at de kan afse deres gode Trækdyr, medens de — naar Rekvisitionen skal effektueres straks — ofte vil være nødsagede til at tilbageholde disse fra Salget af Hensyn til Fangsten i den kommende Vinter.

Af Hensyn til den store Betydning, gode Hunde har for Ekspeditionernes Arbejde, tør jeg hen-

stille, at nærværende Notits gennem Udlandets geografiske Tidsskrifter gøres tilgængelig for interesserede Krese i de Lande, fra hvilke arktiske eller antarktiske Ekspeditioner kan ventes udsendte.

p. t. Kjøbenhavn, den 9. Marts 1911.

Ærbødigt

J. Daugaard-Jensen,
Inspektør i Nord-Grønland.

Traduction en français

A la rédaction de »Geografisk Tidsskrift«.

Au sujet de la demande de chiens de traîneaux, du Nord de la Groenlande dont on se sert pour les expéditions arctiques et antarctiques, je serai très reconnaissant à l'honorée rédaction si la revue ferait observer que la commande de tels chiens doit toujours être entreprise une année avant de les employer, si l'on veut être sûr d'avoir de bons chiens. En faisant l'élevage de jeunes chiens dans le cour-